

Sygn. akt IV CZ 38/21

POSTANOWIENIE

Dnia 9 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Karol Weitz (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Władysław Pawlak

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa J. Ł.

przeciwko A. K.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 9 listopada 2021 r.,

zażalenia pozwanej

na postanowienie Sądu Okręgowego w O.

z dnia 7 kwietnia 2021 r., sygn. akt IX Ca (...)

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania oraz
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 7 kwietnia 2021 r. Sąd Okręgowy w O. odrzucił - z powodu braku uiszczenia należnej opłaty - skargę kasacyjną pozwanej A. K. od wyroku tego z Sądu z dnia 19 listopada 2020 r. w sprawie z powództwa J. Ł. przeciwko A. K. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli.

Z uzasadnienia tego orzeczenia wynika, że pozwana postanowieniem Sądu Okręgowego w O. z dnia 5 marca 2021 r. została zwolniona od kosztów sądowych

w postępowaniu kasacyjnym ponad kwotę 800 zł.; dalej idący wniosek pozwanej w tym przedmiocie został oddalony.

Pozwana reprezentowana była przez profesjonalnego pełnomocnika, któremu doręczono odpis ww. postanowienia w dniu 18 marca 2021 r.

Pozwana nie uiściła wymaganej opłaty. W tym stanie rzeczy Sąd Okręgowy w O. uznał, że skarga kasacyjna podlega odrzuceniu jako nieopłacona bez uprzedniego wzywania pozwanej do uiszczenia należnej części opłaty, jako że była ona reprezentowana przez fachowego pełnomocnika (art. 398⁶ § 2 k.p.c. i art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 755 ze zm., dalej jako: „u.k.s.c.”).

W dniu 20 kwietnia 2021 r. pełnomocnik pozwanej złożył wniosek o sporządzenie uzasadnienia postanowienia Sądu Okręgowego w O. z dnia 7 kwietnia 2021 r. w przedmiocie odrzucenia skargi kasacyjnej pozwanej i doręczenie mu odpisu tego orzeczenia z uzasadnieniem.

W dniu 5 maja 2021 r. pełnomocnikowi pozwanej został doręczony odpis postanowienia Sądu Okręgowego w O. z dnia 7 kwietnia 2021 r. wraz z uzasadnieniem, a w dniu 12 maja 2021 r. pełnomocnik pozwanej wniósł zażalenie na to postanowienie. W zażaleniu pełnomocnik pozwanej zarzucił naruszenie art. 102 ust. 1 u.k.s.c. w związku z art. 368 § 1 pkt 2 i z art. 398²¹ k.p.c. i wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia oraz przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania z pozostawieniem mu rozstrzygnięcia o kosztach postępowania zażaleniowego (art. 394¹ § 3 w zw. z art. 398¹⁵ § 1 zd. pierwsze k.p.c.). Jednocześnie w złożonym zażaleniu pełnomocnik pozwanej wniósł o objęcie przez Sąd Najwyższy badaniem prawidłowości postanowienia Sądu Okręgowego w O. z dnia 5 marca 2021 r. na podstawie art. 380 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Na wstępie należy zauważyć, że zażalenie zostało wniesione po wejściu w życie ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r., poz. 1469 - dalej: ustawa

nowelizująca), która od dnia 7 listopada 2019 r. wprowadziła istotną zmianę sposobu zaskarżania postanowień wydanych na posiedzeniu niejawnym.

Dotychczas bowiem stosownie do art. 357 § 2 k.c., postanowienia wydane na posiedzeniu niejawnym sąd doręczał z urzędu obu stronom, chyba że przepis szczególny stanowił inaczej. W sytuacji, w której stronie przysługiwał środek zaskarżenia, doręczeniu podlegało postanowienie wraz z uzasadnieniem sporządzonym przez sąd z urzędu.

Zgodnie natomiast ze znowelizowanym art. 357 § 2¹ k.p.c., postanowienie wydane na posiedzeniu niejawnym sąd uzasadnia tylko wtedy, gdy podlega ono zaskarżeniu i tylko na żądanie strony zgłoszone w terminie tygodnia od dnia doręczenia postanowienia. Postanowienie z uzasadnieniem doręcza się tylko tej stronie, która zażądała sporządzenia uzasadnienia i doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Spójny z tymi regulacjami jest zmieniony art. 394 § 2 k.p.c. przewidujący, że termin do wniesienia zażalenia wynosi tydzień od dnia doręczenia postanowienia z uzasadnieniem. Jeżeli przy wydaniu postanowienia sąd odstąpił od jego uzasadnienia, termin liczy się od dnia ogłoszenia postanowienia, a jeżeli podlegało ono doręczeniu - od dnia jego doręczenia (por. art. 357 § 6 k.p.c.).

Nowe rozwiązania przyjęte przez ustawodawcę polegają w szczególności na eliminacji możliwości wniesienia środków zaskarżenia wprost (por. zmiana art. 369 k.p.c. i art. 394 k.p.c.) i nawiązują do zasad obowiązujących przy wnoszeniu skargi kasacyjnej (art. 387 § 3 w zw. z art. 398⁵ § 1 k.p.c.), co w przypadku wniesienia zażalenia oznacza, że obecnie złożenie przez stronę wniosku o sporządzenie uzasadnienia orzeczenia i doręczenie odpisu orzeczenia z uzasadnieniem stanowi przesłankę skuteczności wniesienia zażalenia, albowiem dopiero doręczenie - na wniosek strony - odpisu orzeczenia z uzasadnieniem powoduje otwarcie przewidzianego w art. 394 § 2 k.p.c. tygodniowego terminu do złożenia zażalenia (z wyjątkiem wskazanym w art. 394 § 2 zdanie. 2 k.p.c. w zw. z art. 357 § 6 k.p.c.). Pogląd ten został wyrażony w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 20 sierpnia 2021 r., III CZP 59/20 (niepubl.), potwierdzającej stanowisko prezentowane w najnowszym orzecznictwie Sądu Najwyższego (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2020 r., II CZ 53/20,

niepubl. i uzasadnienie uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 maja 2021 r., III CZP 26/20, OSNC 2021, nr 11, poz. 71, oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 2 lipca 2021 r., III CZP 38/20, niepubl.).

Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym to zażalenie w pełni podziela stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwale z dnia 20 sierpnia 2021 r., III CZP 59/20 i oceniając przesłanki kwalifikujące zażalenie do rozpoznania uznał, że zażalenie wniesione przez pozwaną jest dopuszczalne. Zostało bowiem wniesione przez właściwy podmiot we właściwym trybie. Spełnia także wszystkie przesłanki formalne przewidziane przez znowelizowane przepisy kodeksu postępowania cywilnego, w szczególności art. 357 § 2¹ k.p.c., tj. wniesienie zażalenia zostało poprzedzone złożeniem wniosku o sporządzenie i doręczenie pełnomocnikowi pozwanej odpisu zaskarżonego orzeczenia wraz z uzasadnieniem.

Odnosząc się do meritum rozpoznawanego zażalenia, należy dostrzec, że na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie rozstrzygnięcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego. Jednak w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że jeżeli sąd nie uwzględnił wniosku o zwolnienie od uiszczenia kosztów sądowych, a nieopłacenie skargi kasacyjnej stało się jedyną przyczyną jej odrzucenia, w ramach postępowania wywołanego zażaleniem strony na odrzucenie skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy kontroluje także, na wniosek strony zgłoszony w zażaleniu na podstawie art. 380 k.p.c., postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające zwolnienia od kosztów sądowych (por.m.in. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 8 marca 2000 r., I CZ 259/99 niepubl., z dnia 17 stycznia 2003 r., I CZ 193/02, niepubl., z dnia 29 kwietnia 2003 r., V CZ 45/03, niepubl., z dnia 28 kwietnia 2004 r. III CZ 22/04 niepubl. oraz z dnia 19 listopada 2009 r., IV CZ 75/09, niepubl., z dnia 27 czerwca 2017 r., II CZ 50/17, niepubl.). Sąd Najwyższy w ramach art. 380 k.p.c. nie orzeka w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku, zatem jego rozstrzygnięcie pozostaje nadal w zakresie kognicji Sądu drugiej instancji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, niepubl.).

Wprawdzie zasadą jest ponoszenie należnych kosztów sądowych, a zwolnienie od nich stanowi wyjątek od tej zasady, to jednak przy ocenie, czy strona zasługuje na zwolnienie od kosztów sądowych, sąd w każdym wypadku powinien dokonać starannej oceny jej sytuacji majątkowej pod kątem spełnienia przesłanek wynikających z art. 102 ust. 1 u.k.s.c., opierając się przede wszystkim na treści stosownego oświadczenia strony i - w razie potrzeby - wynikach dochodzenia (art. 109 ust. 1 u.k.s.c.).

W niniejszej sprawie nie można stwierdzić, że Sąd Okręgowy w O. dokonał takiej starannej oceny sytuacji majątkowej pozwanej.

Podstawą oddalenia przez Sąd Okręgowy w O. wniosku pozwanej o zwolnienie od kosztów sądowych ponad kwotę 800 zł było uznanie jej oświadczenia majątkowego za niewiarygodne. Sąd Okręgowy bowiem powziął wątpliwości co do faktycznej wartości nieruchomości pozwanej oraz braku dochodu z niej, a także kosztów utrzymania pozwanej i wysokości jej zadłużenia. Wątpliwości te powstały na skutek porównania oświadczeń majątkowych pozwanej złożonych w toku sprawy w 2018 r. oraz w chwili wniesienia skargi kasacyjnej.

Z tego punktu widzenia Sąd ten nie uwzględnił, iż art. 102 ust. 1 u.k.s.c. w jego redakcji obowiązującej od dnia 21 sierpnia 2019 r., czyli mającej zastosowanie w niniejszej sprawie (por. art. 4 pkt 41) w związku z art. 15 i z art. 17 pkt 1) ustawy z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 1469 ze zm.), wskazuje, iż ocenie Sądu podlegać powinna nie tylko kwestia, czy strona nie jest w stanie ponieść kosztów sądowych bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny, ale także kwestia, czy poniesienie tych kosztów nie narazi ją na taki uszczerbek.

Oddalenie przez Sąd Okręgowy w O. wniosku pozwanej o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym w zakresie obejmującym kwotę ponad 800 zł należy w tym stanie rzeczy uznać za przedwczesne.

Sąd powinien w tym zakresie dokonać pogłębionej oceny, czyniąc ewentualnie dodatkowe ustalenia faktyczne. W sytuacji, w której Sąd powziął wątpliwości co do prawdziwości danych zawartych oświadczeniu majątkowym

pozwanej, powinien wezwać ją do złożenia stosownych wyjaśnień, a nawet zarządzić stosowne dochodzenie, o którym mowa w art. 109 ust. 1 u.k.s.c. i dopiero wtedy rozstrzygnąć o tym, czy wniosek pozwanej o zwolnienie od kosztów sądowych w tym zakresie powinien rzeczywiście podlegać oddaleniu.

Stwierdzenie, że przedwczesne było oddalenie - we wskazanym zakresie - wniosku pozwanej o zwolnienie od kosztów sądowych w postępowaniu kasacyjnym, przesądza o tym, że przedwczesne było również odrzucenie jej skargi kasacyjnej od wyroku z dnia 19 listopada 2020 r. z powodu jej nieopłacenia. Uzasadniało to wobec tego uwzględnienie zażalenia pozwanej i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu w O. do ponownego rozpoznania.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd. 1 w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., orzekł, jak w sentencji.

Orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego Sąd Najwyższy pozostawił Sądowi drugiej instancji na podstawie art. 108 § 2 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c.